

Cümlede Anlam

Bilgenç Yayınları

Bir duygu, düşünce ve eylemi anlatan, yargı bildiren söz veya söz grubuna **cümle** denir. Cümlede anlam konusunun belli başlı soru tipleri vardır ve sınavda genellikle şu soru tipleri altında sorulur;

- Kesin olarak çıkarılabilecek yargı hangisidir?
- Numaralanmış cümlelerle ilgi verilenlerden hangisi yanlıştır?
- Bu cümleyle anlatılmak istenen hangisidir?
- "...." sözüyle anlatılmak istenen nedir?
- Hangisi bu cümleye anlamca en yakındır?
- Hangisinde anlamca farklı bir düşünce dile getirilmiştir?

Cümlede Anlam İlişkileri

Eş veya Yakın Anlamli Cümleler

Bir düşünce veya yargı, farklı farklı sözcükler ve cümle kuruluşlarıyla ifade edilebilir. Dolayısıyla bir cümlemin eş anlamli veya yakın anlamli bulunabilir.

Örnek:

"Ahmet Haşim başarılı bir şairdir."

Cümlesinde dile getirilen düşüncüyü değişik şekillerde dile getirelim;

"Ahmet Haşim'in başarılı olmadığını söylemek mümkün değildir."

"Ahmet Haşim'in başarılı bir şair olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz."

Örneklerden de gördüğünüz gibi; bir cümle aynı anlamı farklı şekillerde de verebilir.

Karşıt (Zıt) Anlamli Cümleler

Bir yargının başka bir yargıyla karşıtlık göstermesi, yargıların birbirini çürütmesi demektir.

Örnek:

"Ben bir edebi eserin konusu ne kadar ilgi çekici olursa olsun anlatımı kusurluysa onu değerli bir eser saymam."
cümlesinden

"Bir eserde sanatçı konuşma dilinin özelliklerini kullanmalıdır."
yargısı çıkarılamaz. Ancak bu yargı örnek cümleyle çelişmez. Çünkü ona karşı bir düşünce dile getirmemiştir.

"Bir eseri değerli kılan onun nasıl anlattığı değil neyi anlattığıdır."
cümlesi örnek cümleyle çelişir çünkü burada bir eserin konusuyla değer kazanacağı söylenmiş. Örnek cümlede ise anlatımla değer kazanacağı savunulmuştur.

Neden – Sonuç Cümleleri

Bir cümlede ortaya konan yargının gerekçesinin de söylendiği cümlelerdir. Bu cümlelerin yüklemine "niçin" sorusunu sorduğumuzda cümleden bir cevap alınabiliyorsa cümlede neden-sonuç ilgisi vardır.

Örnek:

"Bu kitabı, pahalı bulduğumdan almadım."

cümlesinin yüklemine "Niçin almadım?" diye sorduğumuzda "pahalı bulduğum için" cevabı geliyor. Öyleyse bu cümlede neden-sonuç ilgisi vardır. Başka bir deyişle yargı gerekçesiyle birlikte açıklanmıştır.

Amaç – Sonuç Cümleleri

Bir cümlede dile getirilen yargının hangi amaçla söylendiği belliye cümlede amaç – sonuç ilgisi vardır.

Örnek:

“Zamanım olursa size yardım ederim.”

cümlesinde yardım etme eyleminin gerçekleşmesi için zamanın olması koşulunun olması gerekmektedir. Yani zaman olmazsa yardım etme eylemi de gerçekleşmez.

Cümlede Anlatım Özellikleri

Öznel Anlamlı Cümleler

Kimi cümlelerde ortaya konan yargılar yoruma dayalıdır. Bu yargıların doğru ya da yanlış olduğu kanıtlanamaz. Söyleyenin kişisel beğenisine dayalı olan bu yargılar kimine göre doğru kimine göre yanlıştır. Bu tür yargılar **öznel anlatımlı** yargılardır.

Örnek:

“Tarihi yapılar insanı o eski günlerin havasına sokuyor.”

cümlesi tarihi yerleri gezmeyi sevenler için doğru olsa bile kimileri için hiçbir anlam taşımaz.

Nesnel Anlamlı Cümleler

Kimi cümlelerin ise ortaya koyduğu yargıların doğruluğu kesindir. Bunlar kanıtlanabilir bir nitelik gösterir. Göreceli bir yanı bulunmayan bu tür cümlelere **nesnel cümleler** denir.

Örnek:

“Bu roman bir dağ köyünde yaşayan insanları konu ediyor.”

cümlesi nesnel bir cümledir çünkü yargı, romana bakılarak kolayca kanıtlanabilir.

Doğrudan Anlamlı Cümleler

Bir başkasının sözlerini olduğu gibi aktarmaya doğrudan anlatım denir. Aktarılan söz tırnak içerisinde verilir, Sözü aktaran kişi kendi sözlerini eklemmez. Cümle sonlarında genellikle “diyor, demiş, der” ifadeleri bulunur.

Örnek:

Öğretmen sınıfa girmeden önce dedi ki: “Sınavdan önce iyi bir kahvaltı yapın, derin derin nefes almayı unutmayın.” dedi.

Yukarıdaki cümlede anlatan kişi öğretmenin sözünü olduğu gibi aktardığı için doğrudan anlatım yapmış sayılır.

Dolaylı Anlamlı Cümleleri

Dolaylı anlatımda bir başkasının sözü, anlatıcının kendi anlatım biçimine uygun bir şekilde aktarılmasıdır.

Örnek:

Öğretmen, sınavdan önce iyi bir kahvaltı yapmamızı ve derin derin nefesler almamız gerektiğini söyledi.

Yukarıdaki cümlede anlatıcı öğretmenin sözünü olduğu gibi değil, kendi anlatımına uygun bir şekilde aktarmıştır.

Karşılaştırma Cümleleri

En az iki varlığın kavram ya da durum nitelik veya nicelik bakımından değerlendirildiği cümlelere karşılaştırma cümleleri denir. Karşılaştırmada benzerlikler veya farklılıklar ortaya konur. Genellikle **“göre, kadar, gibi, daha, en, ise, aynı”** gibi sözcükler kullanılır.

Örnek:

Yaşça sınıfın en küçüğü bendim.

Yukarıdaki cümlede sınıfın öğrencileri arasında “yaş bakımından” karşılaştırma yapılmıştır.

Aşamalı Durum Bildiren Cümleler

Bir şeyin giderek azaldığını veya arttığını bildiren cümlelerdir.

Örnek:

- Memur olmak her geçen gün daha da zorlaşıyor.
- Bu şehirde yaşamaya yavaş yavaş alışıyorum.
- Okudukça kendine güveni geliyor insanın.

Yukarıdaki cümlelerde altı çizili yerler, gerçekleşen durumların aşamalı olduğunu belirtmektedir.

Benzetme Bildiren Cümleler

Bir varlık ya da kavramın daha belirgin hale gelmesi için onun başka bir varlık ya da kavramın özelliklerine benzetilerek anlatılmasına benzetme denir.

Benzetmede de karşılaştırmada olduğu gibi birden fazla kavram ya da nesne bulunur ve bunlar ortak bir yönden birbirine benzetilir.

Örnek:

“O da babası gibi siyah saçlı ve ela gözlüydü.”

cümlesinde “o” denen kişi babasına saçları ve gözleri yönüyle benzetilmiştir.

Kinayeli Anlatım

Bir sözün, karşısındaki alaya almak amacıyla, tersini kastedecek şekilde kullanılmasıdır.

Örnek:

Bu yazarın romanları o derece nitelikli ki, kitapçılarda birinci baskısından başka baskısına rastlanmıyor.

Yukarıdaki cümlede “romanları o derece nitelikli ki” sözüyle, söz konusu romanların tam tersi bir durumda, yani niteliksiz olduğu anlatılmak istendiğinden, bu cümle kinayeli söyleyişe bir örnektir.

Tanım Cümleleri

Bir varlığı veya kavramı temel nitelikleriyle tarif etmeye tanımlama denir. **“nedir?”** sorusuna cevap veren cümleler tanım cümlesidir. Tanımlar nesnel veya öznel olabilir, nesnel olduğunda öğretici özellik taşır.

Örnek:

Şiir: Ritimli sözlerle, seslerin uyum içerisinde kullanımıyla ortaya çıkan edebi anlatış biçimidir.

Yukarıdaki cümlede şiirin tanımı yapılmıştır.

Üslup İle İlgili Cümleler

Bir sanatçının dili kullanma şekli, sözcük seçimi, cümle kurma biçimine üslup denir. Buna yazarın anlatım biçimi de diyebiliriz. Üslup bildiren cümlelerde yazarın “nasıl anlattığı” ortaya konur. **“Anlatımı nasıldır?”** sorusuna cevap veren cümleler üslupla ilgili cümlelerdir.

Örnek:

Her şeyden önce bütün okuyanların anlayabileceği şekilde, kısa cümlelerle yazıyor öykülerini.

Yukarıdaki cümlede bir yazarın yazıları ne şekilde kaleme aldığı belirtilmiştir. Yazarın üslubu hakkında bilgi vermektedir.

İçerik İle İlgili Cümleler

İçerik, bir eserde verilen duygu ve düşüncenin bütününe denir. Eğer bir cümle **“Sanatçı neyi anlatmış?”** sorusuna cevap veriyorsa, o cümle tanım cümlesidir.

Örnek:

Yazar bu eserde tek başına yaşayan dul bir kadının zorlu yaşamını ele almış.

Yukarıdaki cümlede yazarın eserinde ele aldığı konuya değinmiştir. Dolayısıyla bu cümle içerik ile ilgili bir cümledir.

Anlamlarına Göre Cümleler

Özgünlük: Sanatçının, yapıtlarında kendine özgü nitelikler taşımasıdır. Başka bir deyişle sanatçının, yapıtını oluştururken başkasına benzememesi, başkasını taklit etmemesi, orijinal olması, yapıtlarına kendi damgasını vurması, yeni ve farklı şeyler oraya koymasındır.

Yoğunluk: Bir yazınsal yapıtta, az sözle çok şey anlatabilmektir.

Yalınlık: Bir sanat yapıtında dili, süssüz, sanatsız ve herkesçe anlaşılacak bir biçimde kullanılmaktadır.

Evrensellik: Bir sanat yapıtında, sanatçının içinde bulunduğu ulusun insanını ilgilendiren konulara yer vermesi, ulusal özellikleri ön plana çıkarmasıdır.

Hayıflanma Bildiren Cümleler

Kişinin kendi yaptıkları veya yapamadıkları işleri iş iştin geçtikten sonra üzülp pişman olduğunu bildiren cümlelerdir.

Örnek:

- » Yazarın yeni çıkardığı kitabı hemen okumalıyım.
- » Şiirlerime duygusallık katmasaydım daha iyi olacaktı.

Yakınma Bildiren Cümleler

Kişinin başkasının herhangi bir tutum ve davranışından dolayı rahatsız olduğunu bildiren cümlelerdir.

Örnek:

- » Eleştirmenlerimiz sadece Türk yazarlarını eleştirmekle yetiniyor nedense.
- » Yazarların sadece popüler kültürün etkisinde kalmasına ve çok satmak için sıradanlaşmasına kızıyorum doğrusu.
- » Gittiğinden beri hiç aramadı.

Sitem Cümleleri

Bir kimsenin kendisine yapılan bir davranıştan dolayı üzüntüsünü, kırılganlığını dile getirdiği cümlelerdir.

Örnek:

- » Partine beni çağırمامışsın
- » Bir selamı çok gördün bana

Tahmin – Olasılık Cümleleri

Bazı sezgi ve bilgilere dayanarak herhangi bir durum, olay ya da eylemin nasıl gerçekleşeceği hakkında kesin olmayacak şekilde fikir yürütmektir. Kişisel sezgiler, “bence, bana göre, sanırım, belki, zannediyorum” gibi ifadelerle belirtilir.

Örnek:

- » Sınav çoktan başlamıştır, boşuna gitmeyelim.
- » Bu akşam belki size çaya geliriz

Varsayım Cümleleri

Gerçekleşmeyen bir durumu veya olayı gerçekleşmiş gibi labul etmektir. Bu cümlelerde, “farz edelim, diyelim ki, tut ki, kabul edelim, düşünelim” gibi ifadeler kullanılır.

Örnek:

- » Tutki bu işi yarına yetiştiremedik.
- » Diyelim ki önümüzdeki sene fabrikayı kurdun.
- » Yarın akşam konserin iptal edildiğini düşünelim.

Değerlendirme Cümleleri

Bir yapıt veya sanatçı hakkında öznel ya da nesnel görüş bildirmektir. Öznel değerlendirmeler aynı zamanda bir eleştiridir.

Örnek:

» Usta şairin elli beş şiirinin yer aldığı son yapıtlarında, okuyucuyu cezbeden bir söyleyiş göze çarpıyor.

Bu cümlede “elli beş şiirinin yer aldığı” sözüyle nesnel, “okuyucuyu cezbeden” sözüyle öznel bir değerlendirme yapılmıştır.

» Bu yazarımız, öykülerindeki kahramanları, genellikle köylerde yaşayan insanlar arasında seçiyor. (nesnel değerlendirme)

Küçümseme Cümleleri

Bir olay ya da kişiye değer vermeme, küçük görme, hafife alma anlamı taşıyan cümlelerdir.

Örnek:

» Sen kim, sınavı kazanmak kim!

» O, okuyup adam olacaktı...

Azımsama Cümleleri

Sayılabilen veya ölçülebilen bir şeyin miktarca az olduğunu, yetersiz görüldüğünü ifade eden cümlelerdir.

Örnek:

» Bu kadar parayla ne yapılır ki.

» Sabahtan beri çalışıyorsun, bu kadar mı soru çözdün?

Eleştiri Cümleleri

Herhangi bir sanatçının veya yapıtın olumlu veya olumsuz yanlarını ortaya koymaktır. Eleştiri, sadece yapıt ve sanatçıyla ilgili değil, her konuda olabilir.

Örnek:

» Yazar, romanında Kahramanları başarıyla konuştururken, olay örgüsünde yapaylığa düşmekten kurtulamıyor.

Yukarıdaki cümlede “kahramanları başarıyla konuştururken” sözüyle romanın olumlu bir yanı, “olay örgüsünde yapaylığa düşmek”

sözüyle romanın olumsuz bir yanı dile getirilmiştir.

» Yetkin sanatçı, yapıtlarındaki doğal anlatımla geniş okur kitlelerine seslenmeyi başarıyor. (olumlu eleştiri)

» Genç şairin, şiirlerinde kullandığı imgeler, ünlü şairlerin imgelerinin taklidi olmaktan öteye gidemiyor. (olumsuz eleştiri)

Öz Eleştiri Cümleleri

Kişinin kendi davranışlarına yönelik ortaya koyduğu olumsuz eleştirilerdir.

Örnek:

» Derslerime zamanında çalışmadığımdan, sınav geceleri sabahlara kadar ders çalışmak zorunda kaldım

Yukarıdaki cümlede “derslerime zamanında çalışmadığımdan” sözü ile kişi kendi olumsuz yanlarını ortaya koyarak öz eleştiride bulunmuştur.

Öneri Cümleleri

Bir sorunu çözmek amacıyla ya da herhangi bir durumla ilgili olarak görüş bildirmek, tavsiyede bulunma amacıyla kurulan cümlelerdir.

Örnek:

» Yapıtlarınızda daha yalın bir dil kullanmanız, yapıtlarınızın gelecekte de okunmasını sağlayacaktır.

» Çevrenizdeki insanlarla daha iyi geçinmek istiyorsanız, tatlı dilli ve güler yüzlü olmalısınız.

Ön Yargı Cümleleri

Bir kimsenin, bir olay veya durumla ilgili olarak çeşitli nedenlerle önceden edindiği, genellikle olumsuz düşüncelerdir.

Örnek:

» O, bu haftaki toplantıya da vaktinde gelmeyecek, adım gibi biliyorum.

Cümlede Anlam

Bilgenç Yayınları

Tasarı Cümleleri

Bir kimsenin herhangi bir konuyla ilgili, ileri dönük olarak yapmayı düşündüğü plan ve projelerdir.

Örnek:

» Son şiir kitabımı yayımladıktan sonra, bütün şiirlerimin yer aldığı bir kitap yayımlamayı düşünüyorum.

» Bir öğretim görevlisi olarak, kütüphanemi, bir üniversite ye bağışlamayı planlıyorum.

Yorum Cümleleri

Kişinin, bir olayı veya durumu duygularını katarak anlatmasıdır. Yani, yorum cümlelerinde öznellik, kişilik vardır.

Örnek:

» **Sonbahar yaklaştıkça her tarafı bir hüznü kaplıyordu.**

Yukarıdaki cümlede “her tarafı bir hüznü kaplıyordu” sözüyle, konuşan kişinin, sonbaharın yaklaşmasıyla ilgili bir yoruma yer verilmiştir.

Olumlu Cümleler

Yüklemi olumlu yargı taşıyan herhangi bir olumsuzluk eki taşımayan cümlelerdir. Kendi arasında iki kısma ayrılmaktadır.

1- Biçim ve Anlamca Olumlu Cümleler

Cümlede herhangi bir olumsuz kelimenin bulunmadığı ve anlamca da olumlu olan cümlelerdir.

Örnek:

- Ateş düştüğü yeri yakar.
- Hayat güzeldir.

2- Biçimce Olumsuz Anlamca Olumlu Cümleler

Yüklemde olumsuzluk eki olduğu halde olumlu anlam içeren cümlelerdir.

Örnek:

- Hiçbir zaman yalan söylemedim değil
- Sizi anlamıyor değilim.

Olumsuz Cümleler

Yüklemi olumsuz yargı taşıyan cümlelerdir. Kendi aralarında ikiye ayrılır.

1- Biçim ve Anlamca Olumsuz Cümleler

Yüklemi olumsuz yargı taşıyan ve anlamca da olumsuz olan cümlelerdir.

Örnek:

- Kendimi nasıl tuttuğumu bilemezsiniz.
- İki üç gecedir uyku uyumuyorum.

2- Biçimce Olumlu Anlamca Olumsuz Cümleler

Biçimce yüklemde herhangi bir olumsuzluk eki taşımayan am anlamca olumsuzluk bildiren cümlelerdir.

Örnek:

- Ne arar ne sorarsın sen beni
- Çık çıkabilirsen şu işin içinden

Soru Cümleleri

Yüklemde soru eki bulunduran cümlelerdir.

Örnek:

- Neden arayıp sormadın?

Sözde Soru Cümlesi

Bu soru çeşitleri cevap gerektirmez. Bu cümlelerde amaç soru sormak değildir. “Şaşma, kuşku, kızma, şaşma vb. anlamlar bildirirler.

Örnek:

- Ne geleyim buraya (kızma)
- Oturmaz mısınız (rica)

Cümle Yorumu

Cümlede Anlatılmak İstenen Yargı

Her cümle bir yargı bildirir. Dolayısıyla her cümlede dile getirilen bir duygu ya da düşünce vardır. Cümleyi söyleyen kişi sözünü ettiği bu duygu ve düşüncelerle dinleyene bir şeyler anlatmak ister. İşte bir cümlede anlatılmak istenen neyse o cümlelerin ana düşüncesi de odur.

Bir cümlelerin ana düşüncesini bulmak için “Bu cümlede yazar bize ne demek istedi?” sorusu sorulur.

Örnek:

“Başarılı bir sanatçı zamanla ne kadar değişirse değişsin, aynı yolda ilerlemekten, aynı ana çizgiyi sürdürmekten başka bir şey yapamaz.”

cümlesinde yazar başarılı bir sanatçının durumundan söz ediyor. Bu sözlerle bize “Zaman ne kadar değişirse değişsin başarılı sanatçının tutumunda değişme olmayacağı, aynı başarılı çizgiyi her zaman koruyacağı” anlatılmış. Dolayısıyla bu cümlelerin ana düşüncesi **“Gerçek sanatçının ilk ürünleriyle son ürünleri arasında nitelik olarak bir fark yoktur.”** cümlesi olabilir.

Cümle Tamamlama

Belirtilmemiş bir cümlelerin, düşüncenin akışına göre anlamca uygun bir biçimde tamamlanmasıdır.

Örnek:

“Benim için sanat yapının en önemli özelliği, nasıl anlattığı değil,...”

Bitirilmemiş bu cümleden, yapıta anlatımın önemli olmadığı anlaşılmaktadır. Boş bırakılan yere, düşüncenin akışına göre, yapıta önemli olan düşüncenin getirileceği, bunun da yapının konusu olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, düşüncenin akışına göre bu cümle şu şekilde tamamlanabilir:

“Benim için sanat yapının en önemli özelliği, nasıl anlattığı değil, ne anlattığıdır.”